

20

GODINA
2001 - 2021.

**CRNA GORA
AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE I
POŠTANSKU DJELATNOST**

Broj: 0302-162/2

Podgorica, 28.04.2022. godine

**IZVJEŠTAJ O SPROVEDENOM KONSULTATIVNOM PROCESU
U VEZI TEKSTOVA NACRTA DVIJE ANALIZE RELEVANTNIH TRŽIŠTA**

Savjet Agencije je na sjednici od 18.03.2021. godine usvojio Odluku o pokretanju ponovnog postupka analize relevantnih tržišta („Sl. list Crne Gore“, broj 32/21), a na osnovu Preporuke Evropske komisije 2014/710/EU za sljedeća relevantna tržišta:

1. Veleprodajno tržište završavanja (terminacije) poziva u sopstvenoj telefonskoj mreži koji se pružaju na fiksnoj lokaciji
2. Veleprodajno tržište završavanja (terminacije) poziva u sopstvenoj mobilnoj telefonskoj mreži;
3. a) Veleprodajni lokalni pristup koji se pruža na fiksnoj lokaciji;
b) Veleprodajni centralni pristup koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište;
4. Veleprodajni visokokvalitetni pristup koji se pruža na fiksnoj lokaciji.

Agencija je tokom 2017. godine sprovela postupak analiza relevantnih tržišta određenih Odlukom o relevantnim tržištima („Sl.list Crne Gore“, broj: 2/17), donijetom u skladu sa Preporukom Evropske komisije 2014/710/EU od 9.12.2014. godine, na kojima je utvrdila odsustvo efikasne konkurencije i propisala regulatorne obaveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom. Agencija sprovodi ponovni postupak analize gore navedenih relevantnih tržišta shodno članu 64 stav 4 ZEK-a kojim se propisuje obaveza Agencije da sprovodi postupak analiza relevantnih tržišta najmanje jednom u tri godine.

Savjet Agencije je na sjednici održanoj 28.10.2021. godine usvojio tekstove Nacrta analiza gore navedenih relevantnih tržišta i u skladu sa članom 65 stav 2 Zakona o elektronskim komunikacijama („Sl. list Crne Gore“, broj 40/13, 56/13, 2/17 i 49/19) Agencija je sprovela postupak javnih konsultacija koji je trajao od 29.10.2021. godine do 29.11.2021. godine.

U zadatom roku komentari, mišljenja i sugestije na tekstove Nacrta analiza 5 relevantnih tržišta pristigli su od Agencije za zaštitu konkurencije, Crnogorskog Telekom A.D. Podgorica i Crnogorskog elektroenergetskog sistema A.D. Podgorica. Agencija za zaštitu konkurencije u svom dopisu, broj 0102-6251/2 od 22.11.2021. godine, iznijela je mišljenje da je saglasna sa predloženim tekstovima Nacrta analiza 5 relevantnih tržišta. Crnogorski elektroenergetski

sistem A.D. Podgorica u dopisu, broj 0102-6354/2 od 03.12.2021. godine, navodi da je saglasan sa tekstovima Nacrta 3 veleprodajna tržišta, koji su im dostavljeni na davanje komentara, kao i predloženim regulatornim obavezama.

Savjet Agencije je na sjednici održanoj 13.01.2022. godine usvojio Izvještaj o sprovedenom konsultativnom procesu sa odgovorima Agencije za:

1. Veleprodajno tržište završavanja (terminacije) poziva u sopstvenoj telefonskoj mreži koji se pružaju na fiksnoj lokaciji (Tržište 1);
2. Veleprodajno tržište završavanja (terminacije) poziva u sopstvenoj mobilnoj telefonskoj mreži (Tržište 2);
3. Veleprodajni visokokvalitetni pristup koji se pruža na fiksnoj lokaciji (Tržište 4).

Savjet Agencije je na sjednici održanoj 20.01.2022. godine usvojio konačne tekstove gore navedenih Analiza kao i Odluku o usvajanju analiza relevantnih tržišta broj 0302-402/1 od 20.01.2022. godine („Sl. list Crne Gore” broj 9/22).

Komentari Crnogorskog Telekoma, koji su dostavljeni uz dopis broj 0102-6243/2 od 29.11.2021. godine a koji se odnose na:

1. Veleprodajno tržište lokalnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji (Tržište 3a);
2. Veleprodajno tržište centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište (Tržište 3b);

tabelarno su prikazani u nastavku ovog Izvještaja.

PREDSJEDNIK SAVJETA

Branko Kovijanić

**Komentari Crnogorskog Telekomu i odgovori Agencije na nacrt Analize relevantnog veleprodajnog tržišta lokalnog pristupa koje se pruža na fiksnoj lokaciji
Tržište 3a)**

Oznaka komentara	Br. Strane	Tekst nacrta Analize	Komentar Crnogorskog Telekomu ¹	Odgovor Agencije na komentare Crnogorskog Telekomu
A1	17	Slika br. 1: Broj korisnika širokopojsnog pristupa i Slika br. 2: Broj korisnika širokopojsnog pristupa u fiksnim mrežama Izvor: Podaci koje su dostavili operatori	"Na grafikonu su prikazana samo fizicka lica (podatak je tacan), ali se u tekstu govori i o fizickim i pravnim licima."	Agencija prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a i napraviće odgovarajuće korekcije.
A2	17	Slika br. 3: Broj korisnika mobilnih usluga koji su pristupili internetu putem 2G/3G/4G mreže Izvor: Podaci koje su dostavili operatori	"Za 2019 pogresan podatak, treba da stoji : 521,649"	Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a jer je analiza bazirana na podacima iz Izvještaja Agencije za 2019. godinu koji se nalaze na zvaničnom sajtu Agencije.
A3	23	Slika br. 14: Učešće operatora u ukupnom broju korisnika širokopojsnog pristupa na maloprodajnom nivou tokom relevantnog perioda Izvor: Podaci koje su dostavili operatori	"Grafik prikazuje samo tržišno učesce u segmentu fizičkih lica tako da treba izmijeniti garfik tj dati podatke o ukupnom broju korisnika dakle fizička I pravna lica i onada ce podaci podrzati konsttaciju o vodecoj poziciji datu u tekstu iznad slike Grafik takodhje treba da bude jasniji da sadrzi brojne pokazatelje."	Agencija prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a i napraviće odgovarajuće korekcije.
A4	33	Veleprodajne usluge lokalnog pristupa Crnogorskog Telekomu dostupne su na cijeloj teritoriji Crne Gore, dok ostali operatori, koji putem sopstvenih mreža mogu nuditi samo maloprodajnu uslugu širokopojsnog pristupa internetu a ne i alternativni vid pristupa svojim mrežama na veleprodajnom nivou, isto posjeduju samo na ograničenom području.	„Ukoliko žele, mogu da ponude i veleprodajnu uslugu“	Agencija djelimično prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a na način što mijenja dio teksta koji sada glasi: <i>„Veleprodajne usluge lokalnog pristupa Crnogorskog Telekomu dostupne su na cijeloj teritoriji Crne Gore, dok ostali operatori veleprodajnu uslugu lokalnog pristupa svojoj mreži mogli bi nuditi samo na ograničenom području“.</i>

¹ Komentari su prenijeti u originalu kako su dostavljeni uz dopis 0102-6243/2 od 29.11.2021. godine

				<p>Agencija nije saglasna sa komentarom Crnogorskog Telekom-a iz sljedećih razloga:</p> <p>Usluge ovog relevantnog tržišta su predmet Referentne ponude operatora sa značajnom tržišnom snagom, ali nijesu zaživjele u komercijalnom smislu na crnogorskom tržištu, zbog odsustva tražnje za istim. Saglasno preporukama Evropske komisije o relevantnim tržištima "u slučaju kada ne postoji komercijalno tržište i gdje bi se odsustvo regulacije moglo negativno odraziti na krajnje korisnike na maloprodajnom nivou, opravdano je ustanoviti "zamišljeno" tržište za potrebe potencijalne tražnje. Dakle, u ovom slučaju se treba uključiti implicitno snabdijevanje incumbenta za sopstvene potrebe (eng. <i>self supply</i>)".</p> <p>Nadalje, u Eksplanatornom dokumentu iz 2014. godine (koji je referentan s obzirom da Agencija sprovodi ovaj krug analiza tržišta shodno Preporuci Evropske komisije o relevantnim tržištima iz 2014. godine) u Poglavlju o konceptu samosnabdijevanja (eng. <i>self supply</i>) - strana 18, se decidno navodi: "u slučajevima kada je vjerovatna supstitucija tražnje, tj. kada veleprodajni operatori/tražioci pristupa mogu biti zainteresovani za nabavku veleprodajnih inputa od alternativnih operatora, opravdano je uzeti u obzir samosnabdijevanje (eng. <i>self supply</i>) alternativnih operatora u slučajevima kada:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nemaju ograničenja u pogledu kapaciteta;
--	--	--	--	---

				<ul style="list-style-type: none"> • njihovim mrežama ne nedostaje sveprisutnost koju očekuju operatori/trazioci pristupa, • nemaju prepreka za brzi ulazak na veleprodajno tržište usluga“. <p>Dakle, prema evropskoj praksi, a kako je navedeno i u Eksplanatornom dokumentu, rasprostranjenost mreža ima značajnu ulogu u procjeni pitanja da li je pristup konkretnoj mreži zamjenjiv iz ugla tražnje.</p> <p>S obzirom da mreža Mtel-a nije sveprisutna na relevantnom geografskom tržištu, odnosno rasprostranjenost mreže Mtel-a je manja od rasprostranjenosti mreže Crnogorskog Telekom-a, ocjenjujemo da se ne mogu uključiti usluge samosnadbijevanja Mtel-a u definiciju ovog tržišta.</p> <p>Tretman samosnadbijevanja (eng. <i>self supply</i>) i geografski aspekti pokrivenosti mrežom su usko povezani sa procjenom snage direktnih cjenovnih ograničenja. Agencija je zaključila da se potencijalni tražilac usluge pristupa, u slučaju malog ali neznatnog povećanja veleprodajne cijene usluge pristupa mreži Crnogorskog Telekom-a, ne bi preorijentisao na korišćenje veleprodajne usluge pristupa mreži Mtel-a iz razloga ograničene geografske pokrivenosti i dodatnih troškova koje bi prouzrokovala takva preorijentacija. Pokrivenost mrežom se uzima u obzir i prilikom utvrđivanja jačine indirektnih cjenovnih ograničenja, jer ograničena geografska pokrivenost smanjuje konkurentski pritisak koji vrše alternativni</p>
--	--	--	--	---

				operatori te će, stoga, i snaga indirektnih cjenovnih ograničenja, odnosno njihovih krajnjih korisnika, također, biti ograničena.
A5	33	Veleprodajne usluge lokalnog pristupa Crnogorskog Telekomu dostupne su na cijeloj teritoriji Crne Gore, dok ostali operatori, koji putem sopstvenih mreža mogu nuditi samo maloprodajnu uslugu širokopojsnog pristupa internetu a ne i alternativni vid pristupa svojim mrežama na veleprodajnom nivou, isto posjeduju samo na ograničenom području.	„Prema Vladimiru Lučiću: “Nastavićemo da ulažemo u infrastrukturu naše mobilne i kablovske mreže. Iako smo posljednji ušli na tržište kablovskih usluga pokrili smo preko 90 odsto stanovništva Crne Gore optičkom infrastrukturom. “ Uložili 300 miliona eura i zadržali lidersku poziciju – Bankar.me“	Agencija u postupku analize koristi podatke koje dostavljaju operatori u skladu sa ZEK-om, a ne podatke sadržane u navodima iz medija. Uprkos činjenici da Mtel ima približno jednako učešće kao i Crnogorski Telekom na povezanom maloprodajnom tržištu širokopojsnog pristupa internetu, isti nema učešće na relevantnom veleprodajnom tržištu lokalnog pristupa, jer usluge samosnabdijevanja Mtel-a nisu supstitut uslugama samosnabdijevanja Crnogorskog Telekom-a. Naime, mreža Mtel-a nije sveprisutna na relevantnom geografskom tržištu, odnosno njena rasprostranjenost je manja od rasprostranjenosti mreže Crnogorskog Telekom-a, iz kog razloga ocjenjujemo da ne treba uključiti <i>self supply</i> Mtel-a u definiciju ovog tržišta. Razlike u stepenu pokrivenosti teritorije Crne Gore širokopojsnim pristupom internetu i mrežama Crnogorskog Telekom-a i Mtel-a potkrijepljuju podaci sa Geoportala Agencije, koji se odnose na kraj relevantnog perioda tj. kraj 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Crnogorski Telekom ima pokrivenost mrežom putem bakra i optike u svim opštinama (24), dok Mtel ima pokrivenost putem optike u 17 opština na teritoriji Crne Gore. Opštine koje nisu bile pokrivena optikom Mtela su:

				<p>Andrijevića, Gusinje, Kolašin, Plav, Pljevlja, Šavnik i Žabljak;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Crnogorski Telekom ima pokrivenost domaćinstava bakrom 69% i optikom 57%, dok Mtel ima pokrivenost domaćinstava optikom 52% na nivou Crne Gore; • Crnogorski Telekom ima 56.194 korisnika putem xDSL tehnologije i 23.543 korisnika putem FTTx tehnologije, dok Mtel ima 43.923 FTTx korisnika. Drugim riječima, Crnogorski Telekom ima 64%, a Mtel 36% tržišnog učešća posmatrano prema broju korisnika putem bakra i optike.
A6	34	S obzirom na visoke nepovratne troškove i vrijeme potrebno svakom potencijalnom operatoru koji ulazi na ovo tržište da replicira infrastrukturu takve pristupne mreže koja je rasprostranjena na teritoriji cijele Crne Gore, ulazne prepreke na ovom tržištu treba smatrati visokim i neprelaznim.	„Valja imati u vidu da je u Crnoj Gori u proceduri donošenje Zakona o korišćenju fizičke infrastrukture za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina čijim će donošenjem operatorima koji su se odlučili za izgradnju sopstvene infrastrukture biti omogućeno korišćenje postojeće kablovske kanalizacije odnosno bilo koje druge elektronske komunikacione infrastrukture u skladu sa zakonom i odgovarajućim podzakonskim aktima, a čime će se bez sumnje operatorima olakšati gradnja sopstvene infrastrukture. Osim pristupa postojećoj elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi, operatorima će u skladu s pomenutim zakonom biti omogućen pristup i drugim fizičkim infrastrukturama koje nijesu elektronska komunikaciona infrastruktura, a prikladne su za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina. Primjena Zakona će olakšati postavljanje i smanjiti troškove postavljanja elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina omogućavajući zajedničko korišćenje postojeće fizičke infrastrukture i bržu i jeftiniju izgradnju nove	<p>Agencija je saglasna sa komentarom Crnogorskog Telekom-a u pogledu trenda razvoja širokopojsnih mreža na bazi optike i mogućnosti i pravnih pretpostavki za isto nakon donošenja Zakona koji je pomenut u komentaru. Međutim, Agencija ne može zanemariti postojeću bakarnu mrežu Crnogorskog Telekom-a koja u značajnom dijelu obezbjeđuje pružanje maloprodajnih usluga širokopojsnog pristupa internetu.</p> <p>Stoga je Agencija i razmatrala usluge pristupa mrežama na bazi bakra i optike kao supstitute i uključila ih u opseg ovog relevantnog tržišta.</p>

			fizičke infrastrukture kroz odredbe o koordinaciji građevinskih radova i olakšavanju dobijanja potrebnih dozvola“	
A7	34	Osim toga, s obzirom na mali broj i često ograničenu geografsku zastupljenost konkurenata koji upravljaju sopstvenom alternativnom infrastrukturom,	<p>„Vjerujemo da su Agenciji kao i široj javnosti poznate sljedeće izjave odgovornog lica peratora Mtel (mada i bez toga pretpostavljamo da operator Metel dostavlja podatke o svojoj infrastrukturi i da su Agenciji podaci poznati):</p> <p>Investitor.me 13.7.2021 Lučić o podvigu MT:tel-a: Veliki je uspjeh biti lider u konkurenciji Telenora i Crnogorskog Telekom-a lako smo posljednji ušli na tržište kablovskih usluga pokrili smo preko 90 odsto stanovništva Crne Gore optičkom infrastrukturom.</p> <p>Lučić o podvigu MT:tel-a: Veliki je uspjeh biti lider u konkurenciji Telenora i Crnogorskog Telekom-a – Investitor Tanjug Subota, 10.11.2018. Lučić je dodao da je m:tel optičkom mrežom pokrio 90% stanovništva i tako omogućio da najveći deo korisnika dobije internet brzine veće od 100 megabita.</p> <p>eKapija M:tel pokriva više od 30% tržišta Crne Gore shodno tome komentar sasvim nema smisla Prema Vladimiru Lučiću: “Nastavićemo da ulažemo u infrastrukturu naše mobilne i kablovske mreže. lako smo posljednji ušli na tržište kablovskih usluga pokrili smo preko 90 odsto stanovništva Crne Gore optičkom infrastrukturom.“</p>	<p>Agencija u postupku analize koristi podatke koje dostavljaju operatori u skladu sa ZEK-om, a ne podatke sadržane u navodima iz medija.</p> <p>Nesporno je, kako se navodi u komentaru Crnogorskog Telekom-a, da je Mtel u relevantnom periodu u značajnoj mjeri unaprijedio svoju mrežu koju koristi za pružanje sopstvene maloprodajne usluge širokopojasnog pristupa internetu. Međutim, veleprodajne usluge lokalnog pristupa Crnogorskog Telekom-a dostupne su u svim opštinama, dok bi Mtel veleprodajnu uslugu lokalnog pristupa svojoj mreži mogao nuditi samo na manjem tj. na ograničenom geografskom području.</p> <p>Podaci koji ilustruju razlike u pokrivenosti mreža Crnogorskog Telekom-a i Mtel-a prezentirani su u odgovoru na komentar A5.</p>
A8	42	Iako neki operatori (CEDIS, Komunalno, Mtel i dr.) nude usluge veleprodajnog lokalnog pristupa svojoj infrastrukturi i mreži, ni jedan od njih trenutno ne nudi veleprodajne usluge sa ovog relevantnog tržišta – pristup lokalnoj petlji.	<p>„Ne nudi, to stoji ali postavlja se pitanje u čemu je problem da operator Mtel koji praktično ima jednako trzisno ucesce na trzistu pružanja usluga BB pristupa kao CT dobije takvu obavezu nametnutu od strane Agencije kako je to učinjeno u slučaju Telekom-a. Neminovno je da Agencija uvazi realnost da je operator Mtel itekako kvalifikovan da bude odredjen za operatora sa znacajnom trzisnom snagom na relevantnom trzistu i dobije obavezu da kao i Telekom nudi veleprodajne usluge ovog trzista. S tim u vezi operatoru Mtel bi bila odredjena i obaveza</p>	<p>Agencija nije saglasna sa komentaram Crnogorskog Telekom-a iz sljedećih razloga:</p> <p>Regulatorne obaveze, među kojima je i obaveza troškovnog računovodstva, koju Crnogorski Telekom posebno ističe u svom komentaru, mogu se nametnuti samo operatoru sa statusom značajne tržišne snage.</p>

			<p>troškovnog računovodstva što bi cijenimo bilo od ogromnog značaja za crnogorsko tržište. U suprotnom bi svjedocili diskriminatornim regulatornim mjerama Agencije prema Telekomu.“</p>	<p>Da bi se Mtel potencijalno smatrao, kao i Crnogorski Telekom, operatorom sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, neophodno je da Agencija utvdi prisustvo zajedničke tržišne snage dva ili više operatora koji, saglasno članu 67 stav 2 ZEK-a, djeluju u tržišnoj strukturi za koju se procijeni da omogućava koordinirane aktivnosti i kolektivnu dominaciju u pogledu ekonomskog uticaja koji im omogućava značajan stepen nezavisnosti u odnosu na njihove konkurente i korisnike, čak i u odsustvu strukturnih ili drugih veza među njima. Navedeno podrazumijeva, saglasno evropskoj praksi u slučaju oligopola, dokazivanje njihovog dugogodišnjeg zajedničkog i koordiniranog djelovanja kojim se narušavaju uslovi konkurencije, a što nije slučaj sa Crnogorskim Telekom-om i Mtel-om na ovom relevantnom tržištu.</p>
A9	43	<p>Agencija smatra da u slučaju hipotetičkog povećanja cijene usluge razvezanog pristupa lokalnoj petlji ni jedan operator neće biti u mogućnosti, u periodu na koji se odnosi analiza, u potpunosti replicirati mrežnu infrastrukturu Crnogorskog Telekoma kako bi pružao uslugu razvezanog pristupa lokalnoj petlji, zbog visokih troškova izgradnje sopstvene pristupne infrastrukture od kojih je većina nenadoknativa</p>	<p>„Opšte poznato pa i Agenciji da je Mtel pokrio 90% stanovništva CG“</p>	<p>Agencija je saglasna sa činjenicom da je Mtel u relevantnom periodu u značajnoj mjeri unaprijedio svoju mrežu koju koristi za pružanje sopstvene maloprodajne usluge širokopojasnog pristupa internetu.</p> <p>Uporedni podaci o pokrivenosti domaćinstava mrežama Crnogorskog Telekom-a i Mtel-a sadržani su u odgovoru na komentar A5.</p> <p>Ističemo činjenicu da je Crnogorski Telekom vlasnik elektronske komunikacione infrastrukture i mreže, dok je Mtel vlasnik elektronske komunikacione mreže koju uglavnom postavlja na sopstvenoj ali i, u većoj mjeri, na iznajmljenoj infrastrukturi (tk kanalizaciji</p>

				<p>CT-a i Komunalnih usluga, kao i stubovima CEDIS-a i Komunalnih usluga).</p> <p>Naime, prema podacima iz Geoportala Agencije, odnos infrastrukture Crnogorskog Telekom-a i Mtel-a ilustruju sljedeći podaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Crnogorski Telekom ima skoro 5 puta više tk kanalizacije u svom vlasništvu u odnosu na Mtel (Crnogorski Telekom 1.686.394, a Mtel 344.701m); • Crnogorski Telekom ima tk kanalizaciju i tk cijevi u svim opštinama Crne Gore, dok Mtel ima isto u 15 opština; • Crnogorski Telekom posjeduje 88% od ukupne dužine tk cijevi svih operatora u Crnoj Gori. • Mtel koristi ukupno 698.450 metara tk cijevi, od čega su oko 63% sopstveni kapaciteti, dok od Crnogorskog Telekom-a zakupljuje oko 31% a od Komunalnih usluga 6%; • Crnogorski Telekom i Mtel imaju Ugovore na osnovu kojih po istim uslovima postavljaju sopstvene tk kablove na stubovima CEDIS-a i Komunalnih usluga. Pri tome Mtel-u je ovaj vid obezbjeđenja infrastrukture dominantan za potrebe pružanja usluga širokopojasnog pristupa internetu. <p>Shodno navedenom, zaključujemo da analizirane mreže ne mogu biti adekvatni supstituti iz ugla potencijalnog tražioca usluge lokalnog pristupa.</p>
--	--	--	--	---

A10	43	<p>Imajući u vidu stav iz Eksplanatornog dokumenta uz Preporuku Evropske komisije o relevantnim tržištima iz 2014. godine da proizvodi za fizički veleprodajni pristup optičkoj mreži drugih operatora nijesu standardizovani i komercijalno dostupni za opsluživanje masovnog tržišta, shodno čemu, Agencija zaključuje da navedene mreže ne mogu omogućiti pružanje usluge koja je zamjenska usluga usluzi pristupa lokalnoj petlji zasnovanoj na bakarnim paricama i na optičkom vlaknu.</p> <p>Ako takvi proizvodi postanu standardizovani i komercijalno dostupni u vremenskom okviru ove Preporuke, Agencija će pratiti i eventualno ponude istih uključiti u relevantno tržište proizvoda.</p>	<p>„Ova tvrdnja je kontradiktorna sa obavezom koja je Telekomu nametnuta u ranijim rundama analize tržišta. NAime, ako je Telekom regulisan na FTTH GPON tržištu, ne postoji niti jedan razlog zašto FTTH GPON usluge drugih operatora ne bi bile zamjenske usluge Telekomovoj FTTH GPON usluzi, stoga smatramo da ovakva tvrdnja ne može da stoji.“</p>	<p>Agencija prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a na način što mijenja tekst:</p> <p><i>„Ako takvi proizvodi postanu standardizovani i komercijalno dostupni u vremenskom okviru ove Preporuke, Agencija će pratiti i eventualno ponude istih uključiti u relevantno tržište proizvoda“.</i></p> <p>koji sada glasi:</p> <p><i>„Ako ove usluge postanu raspoložive u svim opštinama na teritoriji Crne Gore u periodu do naredne analize, Agencija će iste tretirati kao zamjenske usluge na ovom relevantnom tržištu“.</i></p>
A11	44	<p>Iako na tržištu ne postoji veleprodajna usluga koja bi na odgovarajući način mogla da replicira karakteristike pristupa lokalnoj petlji Crnogorskog Telekoma, moguće je da postojeće mreže zasnovane na DOSSIS 3.0 standardu prilagode svoju mrežu u cilju omogućavanja lokalnog pristupa na komercijalnoj osnovi. Istovremeno, Komisija ističe da se to mora uzeti u obzir u perspektivi i posebno se odnosi na eventualnu nadogradnju na DOCSIS 3.1 u HFC mrežama.</p> <p>Međutim, kako ova usluga nije u ponudi, Agencija će pratiti dalji razvoj i tehnološke trendove vezane za ovu uslugu i preduzimati eventuale korake u cilju unapređenja konkurentnosti.</p> <p>Shodno navedenom, Agencija smatra da nema osnova za uključivanje HFC mreža u tržište veleprodajnog lokalnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji uzimajući u obzir i geografsku pokrivenost HFC tehnologijom, kao i karakteristikama "kontrola veze" i "nezaštićena veza" koje se mogu smatrati malo vjerovatnim na</p>	<p>„Sto se tice Mtelove mreže u smislu tehnickih karakteristika potrebnih za pružanje WS usluga, odnosno sto se tice tehnologije koju koriste, HFC DOCSIS 3.0, ona pruža Downstream/Upstream brzine Gbps/200Mbps (Greatly enhances capacity, channel bonding, IPv6). Korisnici fiksne koje Mtel prijavljuje kao KDS (Kablovski Distributivni Sistemi) su ustvari HFC DOCSIS 3.0 (Hybrid Fiber Coaxial) korisnici, sa mogućnošću prelaska na FTTH tehnologiju (optika do krajnjeg korisnika). U praksi je dakle i do njihovih KDS korisnika maltene optika, jer je optika do kutije u zgradi gdje se nalazi aktivna oprema, a onda, do svakog stana, u samoj pretplatničkoj mrezi, preko koaksijalnog kabla, putem DOCSIS3.0 daju korisnicima veće brzine nego Telekom po svojoj xDSL tehnologiji.</p> <p>Mtel ima gotovo dvostruko više korisnika FTTH mreže nego CT.</p> <p>Dalje, Mtel ima više KDS korisnika, nego CT VDSL korisnika. Sto se ADSL korisnika CT tice, oni dostizu brzine do 10Mbps“</p>	<p>Agencija u postupku analize koristi podatke koje dostavljaju operatori u skladu sa ZEK-om, i koje smatra relevantnim.</p> <p>Agencija je u postupku definicije ovog tržišta obuhvatila usluge lokalnog pristupa putem bakra i optike i ostaje pri stavu da HFC mreže nisu u opsegu ovog relevantnog tržišta.</p> <p>Naime, da bi se utvrdilo da li različite veleprodajne platforme kao što su bakar, vlakna i kablovi treba da budu uključene u jedinstveno veleprodajno tržište, Agencija je primijenila SSNIP test. U ovom kontekstu, Agencija je zaključila da preorijentacija sa bakarnih/optičkih platformi na kablovsku platformu bi izazvala dodatne troškove prebacivanja uslovljene tehnološkim ograničenjima (troškovi modema, pratećih servisa, instalacioni troškovi itd). Nadalje, supstitutivnost pomenutih platformi je</p>

		<p>veleprodajnim nivou u HFC mrežama u sledećem periodu.</p> <p>S obzirom da su KDS/HFC pristupne mreže u Crnoj Gori teritorijalno ograničene i obezbeđuju malo pokrivanje, a funkcionalnost kablovskih pristupnih mreža tehnički ne podržava uslugu razvezanog pristupa lokalnoj petlji, već iste služe za pružanje maloprodajnih usluga širokopojasnog pristupa internetu, ove mreže ne mogu konkurisati pristupnoj mreži Crnogorskog Telekom-a na tržištu lokalnog pristupa.</p>		<p>limitirana geografskom rasprostranjenošću kablovske mreže.</p> <p>Komentar Crnogorskog Telekom-a ne dovodi u pitanje ispravnost zaključka Agencije u analizi, u pogledu vjerovatnoće da će Mtel u perspektivi ulagati u razvoj HFC mreža za potrebe pružanja veleprodajne usluge lokalnog pristupa mreži.</p>
A12	44	<p>Shodno svemu navedenom, Agencija je zaključila da relevantno veleprodajno tržište lokalnog pristupa koje se pruža na fiksnoj lokaciji, u relevantnom periodu, uključuje sledeće usluge:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uslugu pristupa razvezanoj lokalnoj petlji i potpetlji na osnovu bakarne parice, - uslugu pristupa razvezanoj lokalnoj petlji na osnovu optičkih vlakana, - uslugu pristupa mrežnoj infrastrukturi koju Crnogorski Telekom pruža za sopstvene potrebe 	<p>„Dodati operatora Mtel koji takodje pruža ovu uslugu i ima praktično jednako tržišno ucesce na maloprodajnom tržištu usluga BB pristupa internetu kao CT.“</p>	<p>Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a iz razloga navedenih u odgovorima na komentare A4 i A5.</p>
A13	45	<p>Na osnovu sprovedene analize, Agencija je zaključila da relevantno veleprodajno tržište lokalnog pristupa koje se pruža na fiksnoj lokaciji uključuje sledeće usluge:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uslugu pristupa razvezanoj lokalnoj petlji i potpetlji na osnovu bakarne parice, - uslugu pristupa razvezanoj lokalnoj petlji na osnovu optičkih vlakana, - uslugu pristupa mrežnoj infrastrukturi koju Crnogorski Telekom pruža za sopstvene potrebe 	<p>„Dodati operatora Mtel u skladu s prethodnim komentarima. S tim u vezi treba dopuniti i sve druge relevantne odredbe poglavlja 4, 5 i 6 ovog dokumenta narocito onih koji se tiču obaveza SMP operatora.</p> <p>U suprotnom zaključci Agencije bi bili diskriminatorni i zasnovani na pogresnim podacima i pretpostavkama koje se tiču relevantnog tržišta koje je predmet analize.“</p>	<p>Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a iz razloga navedenih u odgovorima na komentare A4 i A5.</p>
A14	47	<p>Crnogorski Telekom je jedini operator koji je u relevantnom periodu pružao veleprodajni lokalni pristup na fiksnoj lokaciji u cilju pružanja maloprodajne usluge širokopojasnog pristupa internetu.</p>	<p>„Konstatacija stoji ako se odnosi na veleprodajne usluge ovog tržišta jer ih nijedan drugi operator ne pruža ali to ne može biti svrha analiziranja jednog relevantnog tržišta i određivanje SMP operatora, nego ustanoviti koji sve operatori imaju uslova da takve usluge pružaju a imaju značajno tržišno ucesce na relevantnom maloprodajnom tržištu tako da u skladu sa prethodnim komentarima mora se</p>	<p>Agencija uvažava dio komentara Crnogorskog Telekom-a i koriguje tekst na način da glasi :</p> <p>„Crnogorski Telekom je jedini operator koji je u relevantnom periodu <u>nudio</u> veleprodajni lokalni pristup na fiksnoj lokaciji u cilju pružanja maloprodajne usluge širokopojasnog pristupa internetu“.</p>

		Shodno navedenom, Crnogorski Telekom ima učešće od 100% na relevantnom veleprodajnom tržištu lokalnog pristupa na fiksnoj lokaciji.	uvaziti činjenica da Mtel ima trzistno ucesce u pružanju usluge BB pristupa internetui skoro kao I CT te u skladu s tim odrediti SMP operatore I regulatorne obaveze koje moraju ispuniti kako bi se pospjeshila konkurentnost tržišta a izmedju ostalog I obavezu troskovnog racunovodstva."	U pogledu dijela komentara da i Mtel treba odrediti kao operatora sa značajnom tržišnom snagom, Agencija ostaje pri svom stavu za koji je obrazloženje dato u odgovoru na komentar A8.
A15	48	Gradnja sopstvene pristupne infrastrukture je otežana ne samo zbog visokih i većinom nenadoknadivih troškova ulaganja zbog potrebe izgradnje kablovske kanalizacije, već i radi i dalje prisutnih poteškoća pri dobijanju potrebnih dozvola za izgradnju sopstvene pristupne infrastrukture.	„Obrađivac Analize ovdje potpuno zanemaruje činjenicu da već više od 5 godina u CG postoji vazdušna optička mreža kao oblik pristupa. Dalje operatori su iznajmili EK od CT-a cca 500km kablovske infrastrukture u urbanim zonama kroz koju su bez bilo kakvih ulaganja u smislu izgradnje provukli svoju kablovsku infrastrukturu.“	Agencija je saglasna sa navodima Crnogorskog Telekom-a, s tim da je vazdušna optička mreža alternativnih operatora zasnovana na zajedničkom korišćenju elektronske komunikacione infrastrukture tj. stubova javne rasvjete i elektroenergetskih stubova a što samo potvrđuje činjenicu o neophodnosti korišćenja veleprodajne usluge zakupa infrastrukture zbog visokih troškova izgradnje i administrativnih barijera pri dobijanju potrebnih dozvola za izgradnju sopstvene pristupne infrastrukture. S tim u vezi, Agencija ostaje pri izrečenim navodima.
A16	48	Što se tiče ulaganja u mreže nove generacije, odnosno provlačenja optičkih kablova kroz postojeću pristupnu infrastrukturu, do uličnog kabineta ili do lokacije krajnjeg korisnika, ono predstavlja malo učešće u ukupnim troškovima gradnje pristupne infrastrukture, s obzirom da troškovi kopanja čine oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture. Stoga, a polazeći od činjenice da Crnogorski Telekom u većini slučajeva već ima izgrađenu pristupnu infrastrukturu unutar koje će provući pristupnu mrežu koja će se bazirati na optičkim kablovima, Agencija smatra da će, ulaganjima u pristupnu optičku mrežu, Crnogorski Telekom ojačati svoj tržišni položaj, što mu daje prednost nad novim operatorima.	„Poznato je da od 2016 godine operator Mtel gradi vazdušnu mrežu koja ne podrazumijeva troškove kopanja (I to prije nego je Pravilnikom Agencije to i bilo propisano tj dopušteno).“	Agencija je saglasna sa komentarom da je Mtel u relevantnom periodu gradio vazdušnu mrežu, koja ne podrazumijeva troškove kopanja, s tim da je pritom bio primoran da, u odsustvu sopstvene infrastrukture (stubova), isto zakupljuje od CEDIS-a i Komunalnih usluga.

A17	48	Shodno navedenom, Agencija smatra da u relevantnom periodu ni jedan operator nije bio u mogućnosti da replicira mrežnu infrastrukturu Crnogorskog Telekom-a i to u mjeri u kojoj bi mogao ugroziti njegov tržišni položaj.	„Prema izjavama koje Mtel objavljuje godinama, kao što je to ranije navedeno, mrežna infrastruktura Mtela pokriva 90% stanovništva CG.“	Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a iz razloga navedenih u odgovoru na komentar A5.
A18	48	Po osnovu nadzora nad infrastrukturom, Crnogorski Telekom je ulaganjima u optičku pristupnu mrežu dodatno ojačao svoj tržišni položaj, a očekuje se da će u narednom periodu nastaviti sa ovakvim trendom.	„Nejasno je koje podatke Agencija koristi priikom analiziranja relevantnog tržišta I donosenja ovakvog zaključka . Ukoliko se radi samo o podacima koje su dostavili operatori onda svakako mora provjeriti dostavljene podatke jer moguće da se potkrala greska u podacima koji je dostavio operator Mtel koji je koliko se zna optičkom mrežom pokrio 90% stanovništva (u ranijim komentarima ukazano je na takve izjave odgovornog lica kompanije) U svakom slučaju Agencija treba provjeriti podatke operatora Mtel jer bi u suprotnom donosila zaključke o stanju tržišta na moguće pogrešnim premisama i na osnovu takvih zaključaka odredjivala operatora sa značajnom tržišnom snagom. To ne bi bio doprinos razvoju konkrentnosti tržišta jer ukoliko bi na relevantnom tržištu postojao bar još jedan operator sa značajnom tržišnom snagom a objektivno postoji, onda bi imao obavezu pružati usluge ovog relevantnog tržišta koje je predmet analize koje Telekom pruža od 2011. godine što bi potencijalnim alternativnim operatorima koji ulaze na tržište omogućilo izbor I dostupnost veleprodajnih usluga praktično na cijeloj teritoriji zemlje.“	Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a iz razloga što sadrži netačne konstatacije. Agencija koristi isključivo podatke koji operatori dostavljaju u skladu sa Zakonom, te iste smatra relevantnim pri odlučivanju. Nadalje, konstatacije u komentaru su zasnovane na izvorima iz medija, a koji su, izvučeni iz konteksta, i odnose se na maloprodajno tržište a ne na povezano veleprodajno tržište. Agencija je u prethodnom odgovoru na komentar A5 demantovala citirane navode o pokrivenosti na koje se Crnogorski Telekom poziva.

A19	49	S tim uvezi, Crnogorski Telekom, koji je u vlasništvu Hrvatskog Telekoma i pripada Deutsche Telekomu, ostvaruje zbog svoje vlasničke strukture i prepoznatljivog brenda jednostavan i povlašćen pristup tržištima kapitala i finansijskim resursima na međunarodnom nivou, što mu daje značajnu prednost u odnosu na ostale operatore u pogledu mogućnosti za ulaganja u sopstvenu mrežu pod povoljnijim uslovima, a kako bi zadržao ili povećao svoj udio na povezanom - maloprodajnom tržištu	„Smatramo da se radi o potpuno proizvoljnoj konstataciji, imajući u obzir novčane iznose koje Mtel komunicira da je uložio u izgradnju mreže. Prema finansijskim izvještajima, oni nisu mogli biti finansirani iz zarade društva, nego većinom od kredita. Dalje, Telemach je dio United grupe “.	Agencija je saglasna sa konstatacijom Crnogorskog Telekom-a i u tom smislu će korigovati tekst ove Analize.
A20	49	Crnogorski Telekom ima značajnu prednosti zbog ekonomije obima od svojih konkurenata jer posjeduje nacionalnu infrastrukturu, veliku bazu kupaca i širok portfolio proizvoda. Takođe, Crnogorski Telekom, pored navedenih ima i druge ekonomije obima povezane sa prodajom, fakturisanjem i korisničkom uslugom. Nekoliko proizvoda iz ponude Crnogorskog Telekoma u različitim verzijama koristi istu osnovnu infrastrukturu, a po mišljenju Agencije nije vjerovatno da će drugi operatori moći ostvariti prednost u narednom periodu na osnovu svojih trenutnih ekonomija obima.	„Bar još jedan operator na CG tržištu tj Mtel posjeduje sličnu ekonomiju obima kao i CT.“	Agencija je saglasna sa konstatacijom Crnogorskog Telekom-a i u tom smislu će djelimično korigovati tekst ove Analize.
A21	52	5. Prepreke u razvoju tržišne konkurencije	“Shodno prethodnim komentarima koji dokazuju da operator Mtel treba da takodje bude određen za operatora sa značajnom trzisnom snagom na ovom tržištu u potpunom poglavlju treba odraditi promjene koje bi definisale da iste potencijalne prepreke u razvoju konkurencije može pored Telekoma uzrokovati i operator Mtel kada ne bi imao status SMP operatora.”	Agencija je postupak analize tržišta sprovela na osnovu zaključaka o definiciji ovog relevantnog tržišta u dimenziji usluga i geografskoj dimenziji a ne na osnovu tržišnih učešća na nizvodnom /maloprodajnom tržištu. Stoga, analiza aktuelnih i potencijalnih prepreka razvoju konkurencije se može odnositi na operatora koji je u postupku analize određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom.
A22	60	6. Regulatorne obaveze operatora sa značajnom tržišnom snagom	„U potpunom poglavlju, gdje je god primjenjivo, treba dodati operatora Mtel koji bi bio određen za operatora sa značajnom tržišnom snagom na	Agencija je postupak analize tržišta sprovela na osnovu zaključaka o definiciji ovog relevantnog tržišta u dimenziji usluga i

			predmetnom tržištu i imao iste regulatorne obaveze koje su nametnute i Telekomu.“	geografskoj dimenziji a ne na osnovu tržišnih učešća na nizvodnom/ maloprodajnom tržištu. Stoga, Agencija može propisati regulatorne obaveze samo operatoru koji je u postupku analize određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom.
A23	70	Shodno navedenom, Agencija određuje da Crnogorski Telekom mora unaprijed obavještavati operatore o planiranim rekonfiguracijama u pristupnoj mreži, i to: - 5 godina unaprijed kod preusmjeravanja dijela mreže na novi nezavisni čvor (FTTN koncept) ukoliko se radi o rekonstrukciji čvora na kojem postoji kolokacija drugog operatora - 6 mjeseci unaprijed kod preusmjeravanja dijela mreže na novi nezavisni čvor (FTTN koncept) koliko se radi o rekonstrukciji čvora na kojem ne postoji kolokacija drugog operatora - 6 mjeseci unaprijed kod otvaranja novog zavisnog čvora (FTTC koncept)	„Smatramo pretjerano dugim periodom. Primjera radi CT radi četvorogodisnje planove koji su podložni primjenama I zaista se najčešće I mijenjaju. Cijenimo da je razumno da se ovaj rok značajno smanji.“	Agencija prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a, i smanjuje navedeni rok na 3 godine.
A24	74	Na zahtjev operatora korisnika, Crnogorski Telekom treba da ponudi klimatizaciju kolokacijske prostorije uz dodatnu naknadu. U ovom zahtjevu operator korisnik mora naznačiti disipaciju snage svoje opreme kao i najaviti disipaciju snage u slučaju nadogradnje opreme. Crnogorski Telekom treba da u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva operatora korisnika, dostavi ponudu za ugradnju klimatizacije u kolokacijski prostor. Crnogorski Telekom treba da izvrši ugradnju klimatizacije u kolokacijski prostor u roku od 30 dana od dana prijema prihvaćene ponude od strane operatora korisnika. Operatoru korisniku, u slučaju kada se radi o posebnoj prostoriji za kolokaciju ili prostoriji u kojoj ne postoji klimatizacija, mora biti omogućeno da sam odabere dobavljača klimatizacionih uređaja na	“Za posebne samostojeće sisteme klimatizacije izrada projekta kao i nabavka opreme se ne može realizovati za 30 dana jer je često isporuka 60 dana (pogotovo sad dok imamo koronu gdje je isporuka I 120 dana). Takođe imajući u vidu da pojedine prostorije su potrebne biti pod nadzorom I da oprema ima nadzor od NOCa karakteristike opreme ne mogu biti izbor korisnika sem u koliko prostor nije odvojen fizički od opreme CTa I zakupac preuzima potpuni rizik za rad klime.”	Agencija djelimično prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a i to u smislu prihvatanja izmjene roka za ugradnju klimatizacije u kolokacijski prostor i to na 45 dana. Nadalje, komentar da “karakteristike opreme ne mogu biti izbor korisnika sem u koliko prostor nije odvojen fizički od opreme Crnogorskog Telekom-a i zakupac preuzima potpuni rizik za rad klime” nije u suprotnosti, već samo potvrđuje ispravnost navoda iz komentarisanoog teksta koji se odnose na slučaj kada se radi o posebnoj prostoriji za kolokaciju ili prostoriji u kojoj ne postoji klimatizacija.

	<p>osnovu svojih poslovnih odluka kao izvođača radova postavljanja istih uz nadzor izvođača Crnogorskog Telekom, pri čemu se održavanje ovih uređaja potpuno prenosi na operatora. Na taj način Agencija želi spriječiti zaračunavanje nepotrebnih troškova drugim operatorima, a samim time i osigurati povećanje konkurentnosti na maloprodajnom tržištu; time i osigurati povećanje konkurentnosti na maloprodajnom tržištu;</p>		<p>Shodno navedenom, Agencija ostaje pri navodima, osim u dijelu koji se odnosi na rok za ugradnju klimatizacije u kolokacijski prostor od 30 dana od dana prijema prihvaćene ponude od strane operatora korisnika, koji se mijenja se rok na 45 dana.</p>
--	---	--	--

Komentari Crnogorskog Telekom-a i odgovori Agencije na nacrt Analize relevantnog veleprodajnog tržišta centralnog pristupa koje se pruža na fiksnoj lokaciji Tržište 3b)				
Oznaka komentara	Br. Strane	Tekst nacrta Analize	Komentar Crnogorskog Telekom-a ²	Odgovor Agencije na komentare Crnogorskog Telekom-a
A1	18	Slika br. 1: Broj korisnika širokopojasnog pristupa i Slika br. 2: Broj korisnika širokopojasnog pristupa u fiksnim mrežama Izvor: Podaci koje su dostavili operatori	„Na grafikonu su prikazana samo fizička lica (podatak je tačan), ali se u tekstu govori i o fizičkim i pravnim licima.”	Agencija prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a i napraviće odgovarajuće korekcije.
A2	18	Slika br. 3: Broj korisnika mobilnih usluga koji su pristupili internetu putem 2G/3G/4G mreže Izvor: Podaci koje su dostavili operatori	„Za 2019.godinu pogrešan podatak, treba da stoji: 521,649”	Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a jer je analiza bazirana na podacima iz Izvještaja Agencije za 2019. godinu koji se nalaze na zvaničnom sajtu Agencije.
A3	25	Slika br. 14: Učešće operatora u ukupnom broju korisnika širokopojasnog pristupa na maloprodajnom nivou tokom relevantnog perioda Izvor: Podaci koje su dostavili operatori	„Grafik prikazuje samo tržišno učešće u segmentu fizičkih lica tako da treba izmijeniti grafik tj dati podatke o ukupnom broju korisnika, dakle fizička i pravna lica, i onda će podaci podržati konstaciju o vodećoj poziciji datu u tekstu iznad slike. Grafik takodje treba da bude jasniji da sadrži brojčane pokazatelje.”	Agencija prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a i napraviće odgovarajuće korekcije.
A4	36	- uslugu širokopojasnog pristupa koju Crnogorski Telekom pruža za sopstvene potrebe.	„Dodati operatora Mtel koji takodje pruža istu uslugu.”	Agencija nije saglasna sa komentarom Crnogorskog Telekom-a iz sljedećih razloga: Usluge ovog relevantnog tržišta su predmet Referentne ponude operatora sa značajnom tržišnom snagom, ali nisu zaživjele u komercijalnom smislu na crnogorskom tržištu, zbog odsustva tražnje za istim. Saglasno preporukama Evropske komisije o relevantnim tržištima “u slučaju kada ne postoji komercijalno tržište i gdje bi

² Komentari su prenijeti u originalu kako su dostavljeni uz dopis 0102-6243/2 od 29.11.2021. godine

				<p>se odsustvo regulacije moglo negativno odraziti na krajnje korisnike na maloprodajnom nivou, opravdano je ustanoviti "zamišljeno" tržište za potrebe potencijalne tražnje. Dakle, u ovom slučaju se treba uključiti implicitno snabdijevanje incumbenta za sopstvene potrebe (eng. <i>self supply</i>)".</p> <p>Nadalje, u Eksplanatornom dokumentu iz 2014. godine (koji je referentan s obzirom da Agencija sprovodi ovaj krug analiza tržišta shodno Preporuci Evropske komisije o relevantnim tržištima iz 2014. godine) u Poglavlju o konceptu samosnabdijevanja (eng. <i>self supply</i>) - strana 18, se decidno navodi: "u slučajevima kada je vjerovatna supstitucija tražnje, tj. kada veleprodajni operatori/tražioci pristupa mogu biti zainteresovani za nabavku veleprodajnih inputa od alternativnih operatora, opravdano je uzeti u obzir samosnabdijevanje (eng. <i>self supply</i>) alternativnih operatora u slučajevima kada:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nemaju ograničenja u pogledu kapaciteta; • njihovim mrežama ne nedostaje <u>sveprisutnost</u> koju očekuju operatori/tražioci pristupa, • nemaju prepreka za brzi ulazak na veleprodajno tržište usluga". <p>Dakle, prema evropskoj praksi, a kako je navedeno i u Eksplanatornom dokumentu, rasprostranjenost mreža ima značajnu ulogu u procjeni pitanja da li je pristup konkretnoj mreži zamjenjiv iz ugla tražnje.</p>
--	--	--	--	--

				<p>S obzirom da mreža Mtel-a nije sveprisutna na relevantnom geografskom tržištu, odnosno rasprostranjenost mreže Mtel-a je manja od rasprostranjenosti mreže Crnogorskog Telekom-a, ocjenjujemo da se ne mogu uključiti usluge samosnadbijevanja Mtel-a u definiciju ovog tržišta.</p> <p>Tretman samosnadbijevanja (eng. <i>self supply</i>) i geografski aspekti pokrivenosti mrežom su usko povezani sa procjenom snage direktnih cjenovnih ograničenja. Agencija je zaključila da se potencijalni tražilac usluge pristupa, u slučaju malog ali neznatnog povećanja veleprodajne cijene usluge pristupa mreži Crnogorskog Telekoma, ne bi preorijentisao na korišćenje veleprodajne usluge pristupa mreži Mtel-a iz razloga ograničene geografske pokrivenosti i dodatnih troškova koje bi prouzrokovala takva preorijentacija. Pokrivenost mrežom se uzima u obzir i prilikom utvrđivanja jačine indirektnih cjenovnih ograničenja, jer ograničena geografska pokrivenost smanjuje konkurentski pritisak koji vrše alternativni operatori te će, stoga, i snaga indirektnih cjenovnih ograničenja, odnosno njihovih krajnjih korisnika, takođe, biti ograničena.</p>
A5	44	Što je operator bliži krajnjem korisniku, od tačke gdje se odvija preprodaja do tačke pristupa na DSLAM-u, može sve više uticati na kvalitet sopstvene usluge. Novi operatori mogu s manjim ulaganjima pridobiti krajnje korisnike, ali putem navedene usluge ne mogu u potpunosti diferencirati usluge koje im pružaju. Naime, operator putem bitstream usluge može nuditi	„Svi operatori su profitabilno orjentisane kompanije, kojima je cilj da prate trendove u oblasti telekomunikacija i obezbjedjuju korisnicima korišćenje naprednih tehnologija koje podržavaju velike brzine prenosa, a stara bakarna infrastruktura se ne može, s tehničke strane gledano, dugoročno, posmatrati kao razumniji put	Agencija je saglasna sa komentarom Crnogorskog Telekom-a u pogledu trenda razvoja širokopoljnih mreža na bazi optike i mogućnosti i pravnih pretpostavki za isto nakon donošenja Zakona koji je pomenut u komentaru. Međutim, Agencija ne može zanemariti postojeću bakarnu mrežu Crnogorskog Telekom-a koja u značajnom

		<p>samo brzine jednake ili niže od pristupnih brzina koje bivši monopolista nudi na maloprodajnom nivou, a osim toga ne može ni uticati na mogućnost pristupa krajnjem korisniku, jer plan razvoja mreže zavisi od bivšeg monopoliste.</p>	<p>daljeg napretka, te se stoga forsira razvoj FTTH mreža.</p> <p>Valja imati u vidu da je u Crnoj Gori u proceduri donošenje Zakona o korišćenju fizičke infrastrukture za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina čijim će donošenjem operatorima koji su se odlučili za izgradnju sopstvene infrastrukture biti omogućeno korišćenje postojeće kablovske kanalizacije, odnosno bilo koje druge elektronske komunikacione infrastrukture u skladu sa zakonom i odgovarajućim podzakonskim aktima, a čime će se bez sumnje operatorima olakšati gradnja sopstvene infrastrukture. Osim pristupa postojećoj elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi, operatorima će u skladu s pomenutim zakonom biti omogućen pristup i drugim fizičkim infrastrukturama koje nijesu elektronska komunikaciona infrastruktura, a prikladne su za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina. Primjena Zakona će olakšati postavljanje i smanjiti troškove postavljanja elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina omogućavajući zajedničko korišćenje postojeće fizičke infrastrukture i bržu i jeftiniju izgradnju nove fizičke infrastrukture kroz odredbe o koordinaciji građevinskih radova i olakšavanju dobijanja potrebnih dozvola.“</p>	<p>dijelu obezbjeđuje pružanje maloprodajnih usluga širokopojasnog pristupa internetu.</p> <p>Stoga, Agencija je i razmatrala usluge pristupa mrežama na bazi bakra i optike kao supstitute i uključila ih u opseg ovog relevantnog tržišta.</p>
A6	45	<p>U dosadašnjem periodu, kao i u periodu na koji se odnosi ova analiza, Crnogorski Telekom je jedini operator koji bi mogao da pruža uslugu bitstream pristupa operatorima tražiocima pristupa na veleprodajnom tržištu centralnog pristupa. Naime, Crnogorski Telekom posjeduje razvijenu i široko rasprostranjenu infrastrukturu da bi mogao pružiti uslugu bitstream pristupa, pristupnu mrežu na bazi bakarne parice i optičkog kabla do krajnjih korisnika, građevinsku infrastrukturu (koja</p>	<p>Pored Crnogorskog Telekoma na istom zamišljenom tržištu djeluju i ostali učesnici, koji pružaju uslugu sami sebi. Na tom tržištu prema podacima koji su prezentovani u ovoj analizi, CT i Mtel imaju približno isti tržišni udio.</p>	<p>Agencija uvažava dio komentara Crnogorskog Telekom-a i koriguje tekst na način da glasi :</p> <p>„U dosadašnjem periodu, kao i u periodu na koji se odnosi ova analiza, Crnogorski Telekom je jedini operator koji je nudio uslugu bitstream pristupa operatorima tražiocima pristupa na veleprodajnom tržištu centralnog pristupa. Naime, Crnogorski Telekom posjeduje razvijenu i</p>

	<p>podrazumijeva pristup kablovskoj kanalizaciji) i objekte na kojima se može omogućiti kolokacija.</p> <p>Na taj način, iako stvarno veleprodajno tržište širokopojasnog pristupa ne postoji na crnogorskom tržištu, može se zamisliti tržište na kome bi na strani ponude bio prisutan samo Crnogorski Telekom, koji ovu uslugu pruža sebi samom (eng.<i>self supply</i>), za potrebe pružanja maloprodajnog fiksnog širokopojasnog pristupa internetu.</p>		<p><i>široko rasprostranjenu infrastrukturu za pružanje usluge bitstream pristupa, pristupnu mrežu na bazi bakarne parice i optičkog kabla do krajnjih korisnika, građevinsku infrastrukturu (koja podrazumijeva pristup kablovskoj kanalizaciji) i objekte na kojima se može omogućiti kolokacija“.</i></p> <p>Upkos činjenici da Mtel ima približno jednako učešće kao i Crnogorski Telekom na povezanom maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu, isti nema učešće na relevantnom veleprodajnom tržištu centralnog pristupa, jer usluge samosnabdijevanja Mtel-a nisu supstitut uslugama samosnabdijevanja Crnogorskog Telekom-a.</p> <p>Naime, mreža Mtel-a nije sveprisutna na relevantnom geografskom tržištu, odnosno njena rasprostranjenost je manja od rasprostranjenosti mreže Crnogorskog Telekom-a, iz kog razloga ocjenjujemo da ne treba uključiti <i>self supply</i> Mtel-a u definiciju ovog tržišta.</p> <p>Razlike u stepenu pokrivenosti teritorije Crne Gore širokopojasnim pristupom internetu i mrežama Crnogorskog Telekom-a i Mtel-a potkrijepljuju podaci sa Geoportala Agencije, koji se odnose na kraj relevantnog perioda tj. kraj 2020.godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Crnogorski Telekom ima pokrivenost mrežom putem bakra i optike u svim opštinama (24), dok Mtel ima pokrivenost putem optike u 17 opština na teritoriji Crne Gore. Opštine koje nisu bile pokrivena optikom Mtel-a su:
--	---	--	---

				<p>Andrijevića, Gusinje, Kolašin, Plav, Pljevlja, Šavnik i Žabljak;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Crnogorski Telekom ima pokrivenost domaćinstava bakrom 69% i optikom 57%, dok Mtel ima pokrivenost domaćinstava optikom 52% na nivou Crne Gore; • Crnogorski Telekom ima 56.194 korisnika putem xDSL tehnologije i 23.543 korisnika putem FTTx tehnologije, dok Mtel ima 43.923 FTTx korisnika. Drugim riječima, Crnogorski Telekom ima 64%, a Mtel 36% tržišnog učešća posmatrano prema broju korisnika putem bakra i optike.
A7	45	<p>Iako neki operatori (CEDIS, Komunalno, Mtel i dr.) nude usluge veleprodajnog lokalnog pristupa svojoj infrastrukturi i mreži, ni jedan od njih trenutno ne nudi veleprodajne usluge sa ovog relevantnog tržišta.</p>	<p>„Ne nude ali zato Agencija mora uvažiti realnost da je operator Mtel i te kako kvalifikovan da bude određen za operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu i dobije obavezu da kao i Telekom nudi veleprodajne usluge ovog tržišta. S tim u vezi, operatoru Mtel bi bila određena i obaveza troškovnog računovodstva što bi cijenimo bilo od ogromnog značaja za crnogorsko tržište.“</p>	<p>Agencija nije saglasna sa komentarom Crnogorskog Telekom-a iz sljedećih razloga:</p> <p>Regulatorne obaveze, među kojima je i obaveza troškovnog računovodstva, koju Crnogorski Telekom posebno ističe u svom komentaru, mogu se nametnuti samo operatoru sa statusom značajne tržišne snage.</p> <p>Da bi se Mtel potencijalno smatrao, kao i Crnogorski Telekom, operatorom sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, neophodno je da Agencija utvdi prisustvo zajedničke tržišne snage dva ili više operatora koji, saglasno članu 67 stav 2 ZEK-a, djeluju u tržišnoj strukturi za koju se procijeni da omogućava koordinirane aktivnosti i kolektivnu dominaciju u pogledu ekonomskog uticaja koji im omogućava značajan stepen nezavisnosti u odnosu na njihove</p>

				konkurente i korisnike, čak i u odsustvu strukturnih ili drugih veza među njima. Navedeno podrazumijeva, saglasno evropskoj praksi u slučaju ologopola, dokazivanje njihovog dugogodišnjeg zajedničkog i koordiniranog djelovanja kojim se narušavaju uslovi konkurencije, a što nije slučaj sa Crnogorskim Telekom-om i Mtel-om na ovom relevantnom tržištu.
A8	46	Na kraju, Agencija zaključuje da se u dimenziju usluga relevantnog tržišta treba uključiti usluga pristupa mrežnoj infrastrukturi koju Crnogorski Telekom pruža za sopstvene potrebe (<i>eng.self supply</i>) nezavisno da li se radi o pristupnoj tehnologiji na osnovu bakarne parice, optičkog vlakna ili na osnovu hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakarnu paricu i optičko vlakno.	„Dodati operatora Mtel.“	Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekoma iz razloga navedenih u odgovorima na komentar A4.
A9	46	Agencija smatra da u slučaju hipotetičkog povećanja cijene usluge bitstream pristupa na nivou veleprodaje ni jedan operator neće biti u mogućnosti, u vremenskom periodu na koji se odnosi ova analiza da replicira mrežnu infrastrukturu Crnogorskog Telekoma kako bi pružao uslugu bitstream pristupa, prvenstveno radi visokih troškova izgradnje vlastite pristupne infrastrukture od kojih je većina nenadoknadiva.	„Vjerujemo da su Agenciji kao i široj javnosti poznate sljedeće izjave odgovornog lica operatora Mtel (mada i bez toga pretpostavljamo da operator Mtel dostavlja podatke o svojoj infrastrukturi i da su Agenciji podaci poznati): Investitor.me 13.7.2021 Lučić o podvigu Mtel-a: Veliki je uspjeh biti lider u konkurenciji Telenora i Crnogorskog Telekoma. Iako smo posljednji ušli na tržište kablovskih usluga pokrili smo preko 90 odsto stanovništva Crne Gore optičkom infrastrukturom. Lučić o podvigu MT:tel-a: Veliki je uspjeh biti lider u konkurenciji Telenora i Crnogorskog Telekoma – Investitor Tanjug Subota, 10.11.2018. Lučić je dodao da je m:tel optičkom mrežom pokrio 90% stanovništva i tako omogućio da najveći deo korisnika dobije internet brzine veće od 100 megabita.	Agencija u postupku analize koristi podatke koje dostavljaju operatori u skladu sa ZEK-om, a ne podatke sadržane u navodima iz medija. Polazeći od definicije ovog relevantnog tržišta, a koja obuhvata centralni pristup fiksnoj mreži putem bakra i optike (pristup kablovskoj HFC mreži nije sastavni dio ovog relevantnog tržišta), razlike u stepenu pokrivenosti teritorije Crne Gore širokopojasnim pristupom internetu i mrežama Crnogorskog Telekom-a i Mtel-a ilustruju podaci sa Geoportala Agencije, koji se odnose na kraj relevantnog perioda tj. kraj 2020. godine: • Crnogorski Telekom ima pokrivenost mrežom putem bakra i optike u svim opštinama (24), dok Mtel ima pokrivenost putem optike u 17 opština

			eKapija M:tel pokriva više od 30% tržišta Crne Gore, shodno tome komentar Agencije sasvim nema smisla.“	<p>na teritoriji Crne Gore. Opštine koje nisu bile pokrivene optikom Mtel-a su: Andrijevića, Gusinje, Kolašin, Plav, Pljevlja, Šavnik i Žabljak;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Crnogorski Telekom ima pokrivenost domaćinstava bakrom 69% i optikom 57%, dok Mtel ima pokrivenost domaćinstava optikom 52% na nivou Crne Gore; • Crnogorski Telekom ima 56.194 korisnika putem xDSL tehnologije i 23.543 korisnika putem FTTx tehnologije, dok Mtel ima 43.923 FTTx korisnika. Drugim riječima, Crnogorski Telekom ima 64%, a Mtel 36% tržišnog učešća posmatrano prema broju korisnika putem bakra i optike.
A10	46	<p>Agencija zaključuje da navedene mreže ne mogu omogućiti pružanje usluge koja je zamjenska usluga usluzi bitstream pristupa zasnovanoj na bakarnim paricama i na optičkom vlaknu.</p> <p>Ako takvi proizvodi postanu standardizovani i komercijalno dostupni u vremenskom okviru ove Preporuke, Agencija će pratiti i eventualno ponude istih uključiti u relevantno tržište proizvoda.</p>	<p>„Na osnovu čega Agencija donosi ovakav zaključak? Ovakvu tvrdnju obradivac teksta analize mora obrazložiti jer ne vidimo razloga zašto mreže drugih operatora ne bi mogle omogućiti pružanje relevantnih usluga. Na isti način kako je Telekomu u prethodnim rundama regulacije nametnuta obaveza pružanja relevantnih veleprodajnih usluga tako sada isto može biti nametnuto drugima.“</p>	<p>Agencija prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a na način što mijenja tekst: <i>„Ako takvi proizvodi postanu standardizovani i komercijalno dostupni u vremenskom okviru ove Preporuke, Agencija će pratiti i eventualno ponude istih uključiti u relevantno tržište proizvoda“.</i></p> <p>koji sada glasi: <i>„Ako ove usluge postanu raspoložive u svim opštinama na teritoriji Crne Gore u periodu do naredne analize, Agencija će iste tretirati kao zamjenske usluge na ovom relevantnom tržištu“.</i></p>
A11 A12	47	<p>Agencija je razmatrala mogućnost da operator HFC/KDS mreže, kao potencijalni konkurent, počne nuditi uslugu pristupa svojoj mreži istovjetnu usluzi bitstream pristupa. Kablovske mreže trenutno ne podržavaju nijedan oblik</p>	<p>„Bitstream usluga na nivou 3 je izvodljiva na kablovskoj infrastrukturi, što se vidi iz primjera u Njemačkoj (BnetA smatra bitstream pristup putem HFC mreža, kao dio tržišta Bitstreama na nivou 3 u nekoliko posljednjih rundi analize tržišta).</p>	<p>Agencija nije saglasna sa komentaram Crnogorskog Telekom-a iz sljedećih razloga.</p> <p>Da bi se utvrdilo da li različite veleprodajne platforme kao što su bakar, optička vlakna i</p>

	<p>veleprodajnog fizičkog pristupa koji bi predstavljao zamjensku uslugu bitstream usluzi. Zato Agencija smatra da pristup putem kablovskih mreža u relevantnom vremenskom periodu ne ulazi u dimenziju usluga veleprodajnog centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište.</p>	<p>U Srbiji rješenjem RATELa 5.7.2019. godine je određen SBB kao SMP i obavezan je da ponudi uslugu na HFC tehnologiji. 5d7f482661716.pdf (ratel.rs) SBB je isto i uradio i objavljena je referentna ponuda. Standardna ponuda za usluge sirokopojasnog pristupa SBB_jul2020.pdf (ratel.rs)“</p>	<p>kablovi treba da budu uključene u jedinstveno veleprodajno tržište, Agencija je primijenila SSNIP test. U ovom kontekstu, Agencija je zaključila da preorijentacija sa bakarnih/ optičkih platformi na kablovsku platformu bi izazvala dodatne troškove prebacivanja uslovljene tehnološkim ograničenjima (troškovi modema, pratećih servisa, instalacioni troškovi itd). Nadalje, supstitutivnost pomenutih platformi je limitirana geografskom rasprostranjenošću kablovske mreže.</p> <p>Argument Crnogorskog Telekom-a da je bitstream usluga na nivou 3 izvodljiva na kablovskoj infrastrukturi, nije sporan, međutim da bi neka usluga bila uključena u opseg relevantnog tržišta treba da ima iste ili slične tehničke karakteristike, istu ili sličnu geografsku dostupnost i iste ili slične cjenovne karakteristike.</p> <p>Iskustvo evropskih regulatora i Evropske Komisije iz procedura notifikacija analiza relevantnih tržišta u skladu sa Članom 7 Okvirne direktive pokazuje da je kablovska tehnologija dostupna u značajnom broju država članica, gde je prisutna i relativno rasprostranjena, pri čemu je regulatori smatraju dijelom relevantnog subnacionalnog tržišta nakon sprovedenih geografskih segmentacija unutar ovog relevantnog tržišta. Ovakav pristup nije moguć u slučaju crnogorskog tržišta iz razloga što je geografsko tržište koji je predmet ove analize čitava teritorija Crne Gore.</p>
--	---	--	---

				Takođe, u obje države koje su pomenute HVC mreže su počele da se razvijaju znatno ranije nego u Crnoj Gori i imaju veću geografsku dostupnost.
A13	47	Uslugu širokopojasnog pristupa koju Crnogorski Telekom pruža za sopstvene potrebe,	<p>„Dodati i operatora Mtel koji takodje pruža istu uslugu a objektivno ima značajnu tržišnu snagu na tom tržištu, praktično jednako kao Telekom. S tim u vezi, treba dopuniti i sve druge relevantne odredbe ovog dokumenta koji se odnose na mogućnost narušavanja tržišne konkurencije na relevantnom tržištu, obaveze operatora sa značajnom tržišnom snagom itd. U suprotnom zaključci Agencije bi bili zasnovani na pogrešnim podacima i pretpostavkama koje se tiču relevantnog tržišta koje je predmet analize.</p> <p>Neprepoznavanje operatora Mtel da, pored Telekoma, na ovom relevantnom tržištu, ima značajnu tržišnu snagu i tom operatoru ne odrediti regulatorne obaveze po osnovu kojih bi morao kao i Telekom pružati relevantne veleprodajne usluge Regulator direktno negativno utiče na jačanje konkurencije na tržištu jer ne stvara uslove da alternativni operatori koriste te usluge i kod drugih, osim Telekoma, i to na skoro čitavoj teritoriji Crne Gore (i tamo gdje Telekom nije u mogućnosti). Ovo naročito što operator Mtel koji ima i jednako tržišno učešće na tržištu BB kao i Telekom a pored toga posjeduje infrastrukturu koja nedvosmisleno omogućava pružanje relevantnih veleprodajnih usluga (ako se dobro pogleda ono što je definisano u Explanatory Memorandumu na str 41 i 47 na koji se Agencija poziva ali čini se da ne tumači te odredbe na pravi način.“</p>	<p>Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a iz razloga navedenih u odgovorima na komentare A4 i A7.</p> <p>U svom komentaru Crnogorski Telekom se poziva na Poglavlje Eksplanatornog dokumenta uz Preporuku iz 2014. godine koji se odnosi na Veleprodajni centralni pristup, strana 47, o potencijalnom ukidanju regulacije ovog tržišta na geografskoj osnovi, zanemarujući zaključak da istom prethodi geografska segmentacija ovog tržišta i dokazivanje da uslovi konkurencije variraju u pojedinim geografskim područjima.</p> <p>Agencija je odredila da je ovo relevantno tržište po opsegu nacionalno, što znači da relevantno tržište u geografskoj dimenziji čini cijela teritorija Crne Gore. Naime, skladu sa smjernicama i preporukama Evropske komisije, geografska dimenzija relevantnog tržišta je većinom određena na osnovu pokrivenosti mrežom i postojanja jednakog pravnog i regulatornog okvira na određenom geografskom području.</p> <p>S obzirom da se važeći Zakon o elektronskim komunikacijama bazira na starom evropskom regulatornom okviru, Agenciji je isključena mogućnost primjene Smjernica Evropske komisije za analizu tržišta i ocjenu značajne tržišne snage (2018/EC 159/01) i Preporuke Evropske</p>

				komisije o relevantnim tržištima iz 2020. godine kojima su propisani kriterijumi kojima se nacionalna regulatorna tijela trebaju rukovoditi prilikom određivanja različitih geografskih tržišta i primjene geografski diferenciranih regulatornih mjera.
A14	48	Navedeni zaključak je zasnovan na činjenici da Crnogorski Telekom nudi važeću uslugu koja je dio relevantnog tržišta na cijeloj teritoriji Crne Gore, samo za sopstvene potrebe.	„Dodati i operatora Mtel.“	Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a iz razloga navedenih u odgovorima na komentare A4 i A6.
A15	48	Uslugu širokopojasnog pristupa koju Crnogorski Telekom pruža za sopstvene potrebe,	„Ovdje svakako treba dodati i operatora Mtel a s tim u vezi treba dopuniti i sve druge relevantne odredbe ovog dokumenta koji se odnose na mogućnost narušavanja tržišne konkurencije na relevantnom tržištu, obaveze operatora sa značajnom tržišnom snagom.“	Agencija ne prihvata predlog Crnogorskog Telekom-a iz razloga sadržanih u odgovorima na prethodne komentare.
A16	50	U skladu sa prethodno utvrđenom dimenzijom usluga i geografskom dimenzijom relevantnog tržišta veleprodajnog centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište, a obzirom na to da samo Crnogorski Telekom nudi uslugu veleprodajnog centralnog pristupa na osnovu bakra i optike (to samo za sopstvene potrebe), Agencija zaključuje da Crnogorski Telekom ima 100% tržišno učešće na relevantnom tržištu veleprodajnog centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište, a u cilju daljeg pružanja usluga širokopojasnog pristupa (na nivou maloprodaje).	„Da, u dijelu bitstream usluge ali u skladu sa prethodnim komentarima mora se uvažiti činjenica da Mtel ima veliko tržišno učešće u pružanju usluge BB pristupa internetu i da nema nikavih tehnoloških ili drugih smetnji da takvu obavezu dobije i da pruža relevantne usluge.“	Agencija je postupak analize tržišta sproveda na osnovu zaključaka o definiciji ovog relevantnog tržišta u dimenziji usluga i geografskoj dimenziji, a ne na osnovu tržišnih učešća na nizvodnom /maloprodajnom tržištu.
A17	51	Agencija je razmatrala mogućnost investiranja operatora u sopstvenu infrastrukturu u cilju pružanja uslugu pristupa za sopstvene potrebe, odnosno kako bi investiranje takve vrste uticalo na ponašanje Crnogorskog Telekom-a na relevantnom tržištu, i smatra da je takvo investiranje ograničenog opsega, odnosno da	„V Lucić:Lani smo imali rekordnih 44 miliona eura investicija, najviše od 2007. godine kad je osnovana kompanija. Najviše smo investirali u izgradnju optičke mreže, kojom smo pokrili 80 odsto domaćinstava. Lučić: Uložili 44 miliona eura, prihod skočio na 56 miliona – Bankar.me.“	Agencija ne osporava navode iz komentara Crnogorskog Telekom-a, s tim da se isti ne odnose na investicije u izgradnju sopstvene infrastrukture, već na investicije u postavljanje sopstvenog kabla na infrastrukturi drugih operatora, odnosno korišćenje njihovih veleprodajnih usluga.

		infrastruktura dobijena na taj način čini relativno mali dio ukupne pristupne mreže.		
A18	51	Kako bi izgradio pristupnu mrežu na bazi bakarne parice ili optičkog kabla do krajnjih korisnika, novi operator mora ili sam graditi pristupnu infrastrukturu do krajnjih korisnika ili koristiti pristupnu infrastrukturu drugog operatora. Izgradnja sopstvene pristupne infrastrukture je otežana ne samo zbog visokih i nenadoknadivih troškova koje se odnose na građevinske radove (kopanje kanala, postavljanje cijevi, provlačenje kablova, zatrpavanje iskopanih kanala) već i usled visoke cijene dobijanja potrebnih dozvola (a u nekim slučajevima i nemogućnosti dobijanja istih).	„CT je izdao oko 500km cijevi.“	Agencija je saglasna sa navodima Crnogorskog Telekom-a, koji samo potvrđuju činjenicu da su drugi operatori primorani da koriste veleprodajne usluge zakupa infrastrukture zbog visokih troškova ulaganja i poteškoća pri dobijanju potrebnih dozvola za izgradnju sopstvene pristupne infrastrukture (Mtel koristi 220 km kablovske kanalizacija od Crnogorskog Telekoma i 40 km od Komunalnih usluga). S tim u vezi, Agencija ostaje pri navodima komentarisanoj teksta.
A19			„Čini se da se zanemaruje izgradnja a naročito stepen izgradjenosti vazdusne mreže.“	Agencija ne zanemaruje zajedničko korišćenje elektronske komunikacione infrastrukture (kablovske kanalizacije, kao i stubova javne rasvjete i elektroenergetskih stubova), uzimajući u obzir brojne ugovore koji se odnose na isto i koji, upravo, potvrđuju navode Agencije na koje se ovaj komentar odnosi.
A20	52	Telekom je investirao u tom pravcu, provlačeći optičke kablove kroz postojeću sopstvenu telekomunikacionu kablovsku kanalizaciju. Imajući u vidu da troškovi kopanja učestvuju sa oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne mreže, Agencija smatra da je takvom orijentacijom Crnogorski Telekom dodatno učvrstio svoj tržišni položaj u dijelu pristupa telekomunikacionoj mreži, a u cilju daljeg pružanja usluga širokopojasnog pristupa na maloprodajnom nivou.	„Poznato je da od 2016.godine operator Mtel gradi vazдушnu mrežu koja ne podrazumijeva troškove kopanja (i to prije nego je Pravilnikom Agencije to i bilo propisano tj dopušteno).“	Agencija je saglasna sa komentaram da je Mtel u relevantnom periodu gradio vazдушnu mrežu, koja ne podrazumijeva troškove kopanja ali koja, u odsustvu sopstvene infrastrukture (stubova), iziskuje troškove zakupa iste od CEDIS-a i Komunalnih usluga.
A21	52	Agencija smatra da u relevantnom periodu nijedan operator nije bio u mogućnosti da udvostruči (replicira) mrežnu infrastrukturu Crnogorskog Telekoma u onoj mjeri koja bi mogla omogućiti da ugrozi njegov tržišni položaj.	„90% stanovništva je pokriveno optičkom mrežom Mtela.“	Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a iz razloga što sadrži netačne konstatacije. Agencija koristi isključivo podatke koji operatori dostavljaju

A22		<p>Dodatno, po osnovu kontrole ovakve svoje infrastrukture tokom trajanja relevantnog perioda, Crnogorski Telekom je kroz izvršena ulaganja u optičku pristupnu mrežu dodatno ojačao svoj tržišni položaj, a očekuje se da će u narednom periodu nastaviti sa ovakvim trendom.</p>	<p>Nejasno je koje podatke Agencija koristi priikom izvodjenja ovog zaključka. Ukoliko se radi samo o podacima koje su dostavili operatori onda svakako mora provjeriti dostavljene podatke jer moguće da se potkrala greska u podacima koji je dostavio operator Mtel koji je optičkom mrežom pokrio 90% stanovništva (u ranijim komentarima ukazano je na takve izjave odgovornog lica kompanije). U svakom slučaju Agencija treba provjeriti podatke jer bi u suprotnom donosila zaključke o stanju tržišta na moguće pogrečnim premisama i na osnovu takvih zaključaka određivala operatora sa značajnom tržišnom snagom. To ne bi bio doprinos razvoju konkrentnosti tržišta jer ukoliko bi na relevantnom tržištu postojao bar još jedan operator sa značajnom tržišnom snagom a objektivno postoji, onda bi imao obavezu pružati usluge ovog relevatnog tržišta koje je predmet analize koje Telekom pruža od 2011godine što bi potencijalnim alternativnim operatorima koji ulaze na tržište omogućilo izbor I dostupnost."</p>	<p>u skladu sa Zakonom, te iste smatra relevantnim pri odlučivanju.</p> <p>Argumentacija za ovaj odgovor sadržana je u odgovoru na komentar A6.</p>
A23	52	<p>Povlašćen pristup tržištima kapitala ili finansijskim resursima predstavlja značajnu pogodnost prilikom ulaska na tržište novim operatorima, dok nedovoljno prepoznatljivi brend potencijalnog operatora ne garantuje lako pridobijanje novih korisnika i vjerovatnoću za uspješno poslovanje i ostvarivanje profita u dogledno vrijeme. Shodno navedenom, izostanak pristupa tržištima kapitala ili finansijskim resursima pod povoljnijim uslovima predstavlja značajnu prepreku za ulazak na tržište.</p>	<p>„Konstatacija dakle ne važi samo za Crnogorski Telekom već i za druge operatore. Ne treba zanemarivati mogućnosti koje imaju operatori Mtel, Telemach je dio United grupe. Dovoljno je pogledati javno dostupne finansijske izvještaje ovih operatora. U svakom slučaju očekujemo da se u finalnom dokumentu izmijeni i ova i brojne slične konstatacije koje se ne mogu odnositi samo na Telekom već i na drugog operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevatnom tržištu što smo već i naglasili u jednom od komentara."</p>	<p>Agencija je saglasna sa konstatacijom Crnogorskog Telekom-a i u tom smislu će korigovati tekst ove Analize.</p>
A24	53	<p>Saglasno prethodno navedenom, Agencija zaključuje da svojom prisutnošću na većem broju relevantnih tržišta Crnogorski Telekom koristi prednosti ekonomije opsega.</p>	<p>„Što ne isključuje da i ostali operatori naročito operator Mtel takodje koristi tu prednost."</p>	<p>Agencija je saglasna sa konstatacijom Crnogorskog Telekom-a i u tom smislu će djelimično korigovati tekst ove Analize.</p>

A25	56	Prepreke u razvoju tržišne konkurencije.	„Shodno prethodnim komentarima koji dokazuju da operator Mtel treba da takodje bude određen za operatora sa značajnom tržišnom snagom na ovom tržištu u kompletnom poglavlju treba odraditi promjene koje bi definisale da iste potencijalne prepreke u razvoju konkurencije može, pored Telekomu uzrokovati i operator Mtel kada ne bi imao status SMP operatora.“	<p>Agencija je postupak analize tržišta sproveda na osnovu zaključaka o definiciji ovog relevantnog tržišta u dimenziji usluga i geografskoj dimenziji a ne na osnovu tržišnih učešća na nizvodnom/maloprodajnom tržištu.</p> <p>Stoga, analiza aktuelnih i potencijalnih prepreka razvoju konkurencije se može odnositi na operatora koji je u postupku analize određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom.</p>
A26	64	Regulatorne obaveze operatora sa značajnom tržišnom snagom.	„Shodno prethodnim komentarima koji dokazuju da operator Mtel treba da bude određen za operatora sa značajnom tržišnom snagom na ovom tržištu u kompletnom poglavlju treba odraditi promjene koje bi definisale regulatorne obaveze operatoru Mtel čime bi se dodatno pospješila konkurentnost relevantnog tržišta.“	<p>Agencija je postupak analize tržišta sproveda na osnovu zaključaka o definiciji ovog relevantnog tržišta u dimenziji usluga i geografskoj dimenziji a ne na osnovu tržišnih učešća na nizvodnom/maloprodajnom tržištu.</p> <p>Stoga, Agencija može propisati regulatorne obaveze samo operatoru koji je u postupku analize određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom.</p>